

עוד הביא הריטב"א לפרש שהישראל עומד על גביו לשמור שלא יתן בו יין לאחר זפיתה. ודחה זאת 'דלישנא דעומד על גביו לא משמע אלא לשמור בשעת מעשה'. ואולי י"ל לפי האמור לעיל שדרכם היה ליתן יין נוסף לאחר מריחת הזפת, להעביר הקוטרא, וצריך ניגוב במים ואפר – על כך אמרו שאם ישראל משגיח שלא יתן אלא בעשיית הזפת – אינו חושש וא"צ ניגוב. ואפשר שזו כוונת הר"ן כאן.

'הלכה למעשה, ממלאן מים שלשה ימים ומערן' – הש"ך (יו"ד קלה סקל"ג) רצה לחדש שכלי יין שידוע בוודאי ששהה בהם יין יותר מ'מעט לעת' – אין די להכשירם במילוי ועירוי ג' ימים [וגם לא בהגעלות גרועות, שכתבו הראשונים שמספיקות בכלי יין] אלא צריך הגעלה גמורה ברותחין כבכל מקום, שהרי בכל מקום הדין 'כבוש הרי הוא כמבושל'. הלכך לא אמרו שמועיל מילוי ועירוי אלא בשאין ידוע בודאות שהיה בתוכם יין מעט לעת. אלא שכתב שאין כן משמעות כל שאר הפוסקים. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג לב) הורה למעשה להכשיר כלי יין במילוי ועירוי. וכתב שהש"ך עצמו אין ברור אם דעתו כן לדינא, וגם אם כן, הלא זו דעת יחיד כנגד שאר הפוסקים [וכבר פסק הגוב"י שהעיקר לדינא שמותר. וכן הביא בשבט הלוי ח"ה קפו].

כתבו הפוסקים (קלה, יב): אותם ג' ימים, אין צריך שיהיו רצופים בדוקא, ואף לכתחילה יכול למלאת שלש פעמים בשלש יממות מפוזרות (רשב"א, טור), ובלבד שבכל פעם יהיו המים 24 שעות, אבל פחות מכן – אינו כלום. [והריטב"א כתב שלא ישהה את הכלי מעורה בין מים למים יותר מכ"ד שעות].

'ע"ב) 'דבר שאין מכניסו לקיום הוא, משכשכן במים והן מותרין' – כתב המרדכי (והובא ברמ"א יו"ד קלה, טו. ואילו הראב"ה כתב להשיב על זה): כלי שמכניסים בו יין לעמוד בו שלשה ימים, הרי הוא בגדר כלים שמכניסים לקיום. וטעון מילוי ועירוי ואין די בשכשוך [ולכן המילוי ועירוי שיעורו גם כן שלשה ימים].

והמאירי הביא כאן כמה שיטות נוספות בהגדרת מכניסו לקיום, ומסיק: 'ולדעתנו, כל שדרך להצניע בו יין לזמן ושלא לשתותו אלא אחר אי זה זמן שיהיה – הרי זה מכניסו לקיום, וכל שאין אדם מכניסו אלא לצורך שלחנו ולהריק ממנו לכוס, כגון אישיות וקיתונות וכדים קטנים – אין זה קיום'. כלי שאין רגילים אנשים להכניסו לקיום, והכניס בהם יין לקיום – צריך מילוי ועירוי, שאין הולכים בדבר אלא אחר דעתו שלו. אבל אם לא כיוון להכניס לקיום, אע"פ שעמד שם זמן מרובה אינו כלום, שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים (כן כתב המאירי, וכן צידד בבית יוסף).

דף לד

'מתענין לשעות' – ונפקא מינה [מלבד תפילת תענית שהוא פועל יוצא, כמשמעות הלשון 'מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית' הרי ענין נוסף], שנחשבת זו כ'תענית' שאין יכול לחזור בו מקבלתו, כדין נדרי הקדש (ריטב"א).

שיטת ר"ת (ע' תד"ה מתענין) שמועילה קבלת תענית בלב, כנדרי הקדש שחלים בלב, כדילפינן מוכל נדיב לב עלות. ויש חולקים וסוברים שצריך אמירה בדוקא (ע' בתוס' רבנו אלחנן; חו"מ ריב, ה; שו"ת מהרי"ק קסא. וע"ע באריכות ב'שעורים לזכר א"מ' ח"א עמ' עח ואילך).

עוד נחלקו ראשונים האם מועילה תענית שעות רק כאשר לא אכל כל היום, או גם כשאכל כבר, הרי זה מתענה לשעות.

וכן נחלקו האם צריכה תענית שעות קבלה מבעוד יום אתמול כשאר תעניות, או שמא די בקבלה שקיבל לפני שעות התענית. וכן דנו האם צריך קבלה בתפילה דוקא או אפילו בשוק (ע' בכל זה בראשונים כאן; רמב"ם וראב"ד תענית א, יג; רא"ש תענית פ"א יב; ריטב"א שם יב. וע' בית הלוי ח"א מא).

[ותענית חלום אינה צריכה קבלה (ע' משנ"ב תקסב ס"ק כו). וכן מבואר ברמ"א (רפח, ד) שיש אומרים שהישן שינת הצהרים וחלם לו חלום רע – יתענה מחצי היום עד חצי הלילה. (וע' באור הלכה שם). ומבואר שבתענית חלום יש תענית לשעות, שהרי אין כאן יום שלם, וגם אין צריך קבלה].

מי שקבל עליו תענית לחצי יום, אם מתפלל מנחה בעודו מתענה – יאמר 'עננו' כבכל תענית. ואם אכל קודם, אינו אומר 'עננו'. [מלבד אם היא תענית ציבור, שאז יאמר בתפילה 'ביום צום התענית הזה' (ולא 'ביום צום תעניתנו')] (עפ"י תשובת הגר"א אויערבך זצ"ל, מובא בהליכות שלמה ח"א טו, ג). ע"ע בדיני תענית שעות, בשאלות ותשובות לסיכום, תענית יא-יב.

'קנקנים של עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש – מותרין' – כתבו הרשב"א (בשו"ת ח"א תקעה) והר"ן (חולין קיא): שישון כלי י"ב חדש לא מצאנוהו אלא בכלי יין, שתשימשם בצונן, אבל שאר איסורים שנתבשרו בכלי – אין מועיל ליישנן יב"ח. ואולם בשו"ת חכם צבי (עח) כתב להקל בזה בדיעבד. ואף כי למעשה נקטו הפוסקים להחמיר, מכל מקום צרפו דעה זו [אשר יש לה מקור גם בדברי הראשונים] לסניף להקל בנסיבות מסוימות, כאשר יש צדדים וספקות נוספים.

ע' פריסת היריעה בשו"ת יביע אומר ח"ו י"ד י. ושם הורה להקל בהפסד מרובה בכלי פורצלן שנשתמשו בהם לבשר ולחלב, ואח"כ שהו כמה שנים ללא שימוש, שיש להתירם. ולרווחא דמלתא יגעילם ג"פ. (ועיין לו עוד בח"א י"ד ו. ובשו"ת שבט הלוי ח"ח קפו).

'במה שימש משה שבעת ימי המלואים – בחלוק לבן. רב כהנא מתני: בחלוק לבן שאין בו אימרא' – מבואר בספרים הקדושים שבגדי האדם ובפרט בגדי כהונה, מרמזים על תיקון המידות והמעשים [כענין שכתוב (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ופרש"י דהיינו מעשים טובים]. ועל דרך זו האימרא שבשפת הבגד מרמזת על העמדת סייגים לשמירה יתרה מכניסת היצר אשר לפתח חטאת רובק, כי על ידי שנכנס מעט ללב האדם, קונה לו מקום שביתה שם ועלול לקרוע את הבגד כולו [ובמעיל ביחוד שהוא 'כליל תכלת', נאמר שפה יהיה לפיו סביב... לא יקרע]. וסתם בני אדם שאינם שלמים בלבותם, הרי הם צריכים לאחוז לעתים בנטיה קיצונית כדי להרחיק את היצר מעליהם, וכדרך שכתב הרמב"ם ז"ל, ואולם משה רבינו 'איש האלקים' אשר חומרו מוזכך, דרכו דרך המלך ואינו נצרך להתרחק יתר על המדה בשמירת שפתו וגבולו, ולכן שימש בבגדי לבן שאין בהם אימרא (עפ"י תכלת מרדכי לגאון מבראון, פר' צו ט. וע"ע אוהב ישראל סוף תצוה ובלקוטים חדשים שם בסוף שמיני).

'האי דורדיא דחמרא דארמאי...' – בדין שמרי יין וביטולם, ע' במובא לעיל ריש דף לב. וע' פרטים נוספים בשאלות ותשובות לסיכום.

'הני גולפי' – קנקנים (רש"י יומא יב. מגילה כו. קדושין פא. ב"מ מ: ר"ן נדרים מט:) או כדים (רש"י להלן עד:) וחביות (רש"י שבת מב: רשב"ם ב"ב עא.). ושל חרס הם.

(ע"ב) 'פעם ראשון ושני דנפיש שומנייהו – לא צריך למירמי בהו חמרא' – רש"י כתב שהיין מקלקלו. ואולם מדברי התוס' (והרא"ש) משמע שאין היין נצרך לשבח המוריים אך גם אינו מזיקו, וכיון שהוא יקר ממנו, אין להניח שערב בו יין. וכן משמע פשטות הגרסא בגמרא 'לא צריך למירמי' (עפ"י מהרש"א).

'גבי עגלי עבודת כוכבים ניהא ליה בנפחיה' – הנה מבואר במשנה לענין בהמת עולה, שאין מעילה בקיבתה מדאורייתא, ורק מדרבנן אין נהנין ממנה, והיינו משום שלא חל עליה קדושה כשאר גופה. ויש לשאול הלא לכאורה נוח לו בנפחה משום שבה הקרבן. (כן העיר הרב ע"ר שיחי', וצייד לומר כיון שחלק זה אינו קרב, והוא לא הקדיש אלא מה שהוא צורך הקרבן, הלכך לא חלה הקדושה על הקיבה. אלא שחזר והקשה מדין העור, שיש בו מעילה הגם שאינו קרב). ונראה לכאורה שבאמת אין כאן שבה, כי דוקא בשור שמן ומפוטם יש משום מצוה מן המובחר [וגם זהו רק מצד האדם, שמהדר במצוה לרוב חביבותה, אך כלפי שמיא מי איכא חשיבותא. ע' שבועות טו ובראשונים], אבל כאן הלא רק נראה מנופח בשל הקיבה שאינה קריבה, ושבחו אינו אלא כלפי מראית עין של בני אדם שישבחוהו על מעשיו. וזה אין שייך אלא בעבודת כוכבים.

'סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו – בשרו אסור הא פרו מותרת' – מדברי התוס' (בד"ה בשרו) מבואר שדרשה גמורה היא ואינה אסמכתא. ויש לעיין מנין שגם פרש עולה מותר, הרי אין לנו קרא להתיר. וכי תימא דילפינן משור הנסקל לכל איסורי הנאה, הלא קדשים מחולין לא ילפינן. ולכאורה צ"ל שזוהו גילוי מילתא שאין הפרש בכלל הבהמה.

דף לה

'מאי כי טובים דודיך מיינ – כי אתא רב דימי אמר: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם, עריבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה' – אף כי השיאו לדבר אחר כי לא רצה לפרש לו טעם הגזרה, כמו שאמרנו בסמוך [ואיתא בירושלמי (הובא בראשונים) שר' ישמעאל היה באותה שעה צעיר לימים], רמז לו במקרא זה על חשיבותם של גזרות חכמים המדוברות כאן – על חלב וגבינה של נכרים ועל שמנם. וזהו כי טובים דודיך' – חסר כתיב, מלשון 'דד' – רמז לחלב וגבינה הבאים מן הדד, טובים הם 'מיינ' – מאיסור יין נסך של תורה. וחברו מוכיח עליו: לריח שמניך טובים – רמז לגזרת שמנם, שהם טובים ועריבים יותר מיינה של תורה (עפ"י מהרש"א).

'כי גזרי גזירתא במערבא, לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה' – הכסף-משנה (ממרים ב,ו) מבאר שהחשש הוא שמא יזלזלו אנשים בגזרה ולא תתפשט ברוב הקהל ונמצאת הגזרה בטלה, שאין ב"ד רשאים לכוף לילך בה כל שלא פשטה, כמו שכתב הרמב"ם. וכתב שמכאן למד הרמב"ם הלכה זו, כי אם ב"ד רשאי לכוף עליה, מה אכפת לנו אם יזלזל בה אדם, נכופנו – אלא משמע שאם יפקקו בה ולא תתפשט אינם רשאים לכוף את העם, ולכן חששו שלא יזלזל בה אדם.

משמע מדבריו שאפילו אם בגלל זלזול בגזרת חכמים לא פשטה, ולא מפני שרוב הציבור אינם יכולים לעמוד בה – א"א לב"ד לכוף.

ולכאורה יש לשמוע לפי"ז מהקשר דברי הרמב"ם (שם ה-ז), שכמו כן לענין ההלכה שאם דימו ב"ד שפשטה בכל ישראל ועמד הדבר כן שנים רבות ולאחר זמן עמד ב"ד אחר ובדק וראה שאותה גזרה אינה פושטת, יש לו רשות לבטל הגזרה אפילו